

Malaguzzi en de van de

Enzo Catarsi

Wanneer we het werk van Loris Malaguzzi willen begrijpen, dan moeten we teruggaan in de geschiedenis van de Italiaanse voorzieningen voor jonge kinderen. De eerste *'sale di custodia'* (letterlijk: kamers om op kinderen te passen) dateren uit de vroege negentiende eeuw. Ze werden opgericht uit filantropische overwegingen, met als belangrijkste doel een veilige plaats bieden aan kinderen van werkende ouders.

De oprichting van de eerste kleuterscholen door Ferrante Aporti (1791-1858) betekende een belangrijke stap voorwaarts. Aporti benadrukte dat voorzieningen voor jonge kinderen zich ook moesten bezighouden met de eerste fase in het leerproces. Ook niet onbelangrijk waren de Fröbeliaanse kleuterscholen die aan het einde van de negentiende eeuw in opkomst kwamen in Noord-Italië, en die bijdroegen tot de waardering voor het spel bij de ontwikkeling van jonge kinderen. Maar het waren vooral de opvoedkundige ideeën van de zussen Rosa en Carolina Agazzi en van Maria Montessori, aan het einde van de negentiende eeuw, die hun sporen zouden nalaten in de daaropvolgende eeuw.

De Agazzi-zussen werkten in het Istituto Mompiano nabij Brescia, waar ze hun eigen opvoedingsmethode ontwikkelden. Het gezinsleven stond hierbij centraal. Kinderen kregen op school taken aangeleerd die ze thuis moesten uitvoeren: de tafel dekken, persoonlijke hygiëne, de kamers netjes houden enzovoort. Religie speelde ook een belangrijke rol. Van de Fröbeliaanse kleuterscholen namen de Agazzi-zussen de spontane kijk op opvoeding over en het belang van spel. Rosa Agazzi (1866-1951) wilde echter niet werken met materiaal dat speciaal voor kindercentra was ontworpen. In de plaats daarvan kwam zij met het idee van een 'museum van prullen en snuisterijen', dat bestond uit spulletjes die de kinderen meebrachten van huis.

revolutie gemeentescholen

Op hetzelfde moment was ook Maria Montessori (1870-1952) bezig met baanbrekend werk. Zij richtte haar eerste kinderkinderhuis op in Rome, in 1907. In haar visie stonden zintuiglijke ervaringen en autodidactische activiteiten centraal. Die activiteiten werden weer ondersteund door het gestructureerd gebruik van nieuwe en stimulerende materialen.

De wetenschappelijke basis van de ideeën van Montessori, en de steun die de methode aanvankelijk kreeg uit de seculiere en socialistische hoek, stonden de verspreiding ervan in de weg. De theorieën van de Agazzi-zussen vonden wat meer ingang, omdat ze beschouwd werden als slechts 'gematigd' vernieuwend en omdat er geen dure materialen of lange lerarenopleidingen voor nodig waren. Daarnaast waren er nog andere factoren die maakten dat de Montessori-methode zich niet gemakkelijk verspreidde. Bijvoorbeeld het gebrek aan interesse van het fascistische regime voor voorzieningen voor jonge kinderen in het algemeen. En het feit dat de ministers van Onderwijs in de naoorlogse periode afkomstig waren uit katholieke partijen en alleen vertrouwen hadden in niet-complexe opvoedings-theorieën, die de goedkeuring konden wegdragen van de talrijke privé-kleuterscholen die werden geleid door religieuze ordes. Tot op vandaag zijn Montessori-scholen ongewoon in Italië en zijn de meeste kleuterscholen geïnspireerd op de Agazzi-methode.

Een periode van groei

Pas in de jaren 1960 en 1970 was er opnieuw belangstelling voor de voorzieningen voor jonge kinderen. Door de economische welvaart steeg het percentage werkende vrouwen sterk en de massale migratie van het platteland naar de steden en van het zuiden naar het noorden van het land had geleid tot het verdwijnen van sociale netwerken. Als gevolg daarvan steeg de vraag naar opvangvoorzieningen voor jonge kinderen. In diezelfde periode werden de sociale rechten van werknemers sterker en kwam er behoefte aan een grotere rol van de staat. Die had de voorzieningen voor jonge kinderen tot die tijd bijna volledig in handen van katholieke religieuze ordes gelaten. Ondanks sterke tegenstand van katholieke organisaties kwamen er in 1968 staatskleuterscholen in. Niet veel later, in 1971, werd een wet ingevoerd die de oprichting mogelijk maakte van kinderdagverblijven voor kinderen jonger dan 3.

Van even groot belang waren de gemeentebesturen in de regio Emilia Romagna, in het bijzonder die besturen die werden gecontroleerd door linkse partijen (zoals Bologna, Parma, Reggio Emilia en

'De Agazzi-zussen ontwikkelden hun eigen opvoedingsmethode'

‘Participatie van ouders is een vorm van democratie’

Modena). In de jaren 1960 en 1970 maakten deze de staatsvoorzieningen overbodig door hun eigen centra voor jonge kinderen op te richten. Het was het stadsbestuur van Reggio Emilia dat hierbij het voortouw nam. Op 19 april 1962 diende het een voorstel in voor de bouw van vier kleuterscholen. De eerste werd geopend in november 1963.

De relatie school-maatschappij

De ideeën en het werk van Loris Malaguzzi moeten in deze context worden gezien. Hij maakte deel uit van democratische en progressieve bewegingen en werd geïnspireerd door verschillende voorbeelden van coöperatief onderwijs. De hele ontstaansgeschiedenis van de gemeentescholen in Emilia Romagna is overigens sterk beïnvloed door dit soort ‘burgerinitiatief’, waardoor burgers nauwer betrokken raakten bij het bestuur van allerlei publieke zaken. Het was in deze tijd, in de vroege jaren 1970, dat de gemeentebesturen in Emilia Romagna begonnen met het invoeren en verbeteren van de normen in de centra voor jonge kinderen.

Het aantal gemeentescholen groeide niet alleen door de politieke interesse van linkse gemeentebesturen, maar ook door de beschikbaarheid van coördinatoren. Die coördinatoren hielden zich bezig met het vormen van scholen die niet alleen gericht waren op onderwijs, maar die ook tegemoet kwamen aan allerlei sociale en culturele behoeften. In dat kader verdient het werk van Bruno Ciari bijzondere aandacht. Ciari was de man die de Freinet-filosofie in Italië invoerde. Ook Malaguzzi was een van deze coördinatoren. Verscheidene jaren was hij verantwoordelijk voor instellingen in zowel Modena als Reggio. Beide steden gingen echter hun eigen weg als gevolg van politieke beslissingen. In Modena vond men dat het de hoofdtaak van het stadsbestuur was de centra toegankelijk te maken voor alle kinderen.

Reggio Emilia was van mening dat de stad als taak had centra op te richten waar alle leerkrachten inspiratie konden opdoen, maar dat het aan de staat was om erop toe te zien dat het systeem meer algemeen verspreid werd. Daardoor groeiden beide steden na verloop van tijd verder uit elkaar. De kleuterscholen van Modena werden meer ‘schools’.

Gemeentescholen vond men name terug in de grotere steden en gemeenten, maar ze waren sterk op de buitenwereld gericht en investeerden veel in uitwisselingsprojecten met centra voor jonge kinderen in meer geïsoleerde gebieden. Zo zorgden ze voor de verspreiding van ‘goede werkmodellen’, waarvan ook centra in kleinere gemeenten van mee konden profiteren.

Sociaal management

Tijdens de jaren 1970 bereikten de stedelijke centra voor jonge kinderen een hoge kwaliteit. Er werd naar gestreefd om niet alleen leerkrachten maar ook gezinnen en de ruimere sociale gemeenschap te betrekken bij de dagelijkse gang van zaken in de voorzieningen. Dit was de zogenaamde ‘sociaal management’ benadering, die het onderwerp was van een symposium dat in maart 1971 in Reggio Emilia werd gehouden. Participatie van ouders in de dagelijkse gang van zaken in de gemeentelijke centra werd gezien als een onderdeel van een breder proces van decentralisatie en democratisering. Die decentralisatiegedachte kwam het best tot uitdrukking in de oprichting van zogenaamde ‘buurtraden’ en de latere ‘stads- en jeugdtraden’. Volgens Loris Malaguzzi moesten scholen nauw betrokken zijn bij maatschappij en cultuur: ‘Er zijn geen scholen die hun waarde meer geweld aandoen dan die scholen voor jonge kinderen die het nalaten aansluiting te zoeken bij gezinnen, gewoonten, cultuur en lokale problemen en die niet in staat zijn om vrij en democratisch om te gaan met de plaats die deze

‘Malaguzzi vond dat elk nieuw opvoedingsproject een duidelijk sociaal karakter moest hebben’

‘Volgens Loris Malaguzzi moesten scholen nauw betrokken zijn bij maatschappij en cultuur’

scholen voortbrengt.’ Centra voor jonge kinderen kunnen dus worden gezien als belangrijke instrumenten in ‘een grootse burgerstrategie’ die erop gericht is de maatschappij terug te winnen voor de kinderen. De betrokkenheid van ouders wordt zozeer gezien als een manier om de organisatie van de school te verbeteren, maar als een middel tot emancipatie. Voorzieningen voor jonge kinderen kunnen worden beschouwd als een van de drijvende krachten achter grotere maatschappelijke veranderingen, omdat ze ouders en burgers er bewust van maken hoe zij een actieve rol kunnen spelen bij deze veranderingen. Malaguzzi is er eigenlijk van overtuigd dat elk nieuw opvoedingsproject een duidelijk ‘sociaal’ karakter moet hebben. En daarom moet zo’n project ook uitgevoerd worden met de actieve medewerking van alle partijen die betrokken zijn bij de school en de maatschappij.

Respect voor de mogelijkheden van het kind

De filosofie van Malaguzzi richt zich niet alleen op de sociale aspecten van het opvoedproces. Hij is zich ten volle bewust van de belangrijke rol van kinderen en van de stimuli die ze krijgen. Aan het einde van de jaren 1970 begon hij de nadruk te leggen op de noodzaak om het kind ‘in zijn eigenheid te herstellen’, om de talenten en de mogelijkheden van het kind te respecteren en naar waarde te schatten.

Malaguzzi neemt inzichten over van de psycholoog Piaget en gebruikt die voor de ontwikkeling van een progressieve onderwijs-theorie voor jonge kinderen. Hij heeft het daarbij over de noodzaak om een vorm van ‘ongeschondenheid’ te herstellen. ‘Dat betekent teruggeven aan kinderen wat we hen verschuldigd zijn; niet alleen een verplichting ten aanzien van hun intellectuele mogelijkheden, maar veel meer dan dat. Het is het terugplaatsen van de

stukken op hun rechtmatige plaats, het gaat over de menselijke integriteit.’ Het lijkt geen twijfel dat deze woorden een nieuwe en originele denkwijze uitdrukken, ten aanzien van de subjectiviteit en de eigenheid van het kind en de uniciteit van de menselijke aard.

Een van de grootste verdiensten van Malaguzzi is precies deze aandacht voor de mogelijkheden van kinderen, die zich alleen maar kunnen ontwikkelen in een vruchtbare relatie met de omgeving en de maatschappij waarin het kind geboren wordt en opgroeit.

Enzo Catarsi is professor Pedagogie aan de universiteit van Firenze

